

ความจริงของคดีที่ดิน และกระบวนการยุติธรรม

๔. ชุมชนชาวเลราไวย์ จังหวัดภูเก็ต

๔.๑ ความเป็นมาของชาวเล

ชาวเล เป็นชื่อเรียกกลุ่มชาติพันธุ์ที่อาศัยอยู่ในเรือและใช้ชีวิตแบบเรียบง่ายกับท้องทะเลมาเป็นเวลาหลายชั่วอายุคน หรือบางครั้งใช้คำว่า “ชาวน้ำ” (sea people หรือ sea gypsy) งานศึกษาวิจัยพบว่า ชาวเลเป็นชนเผ่าพื้นเมืองในทะเลอันดามันที่อาศัยมายาวนานประมาณ ๓๐๐-๕๐๐ ปี โดยเคยเดินทางและทำมาหากินอย่างอิสระบริเวณชายฝั่งทะเลและเกาะแก่งต่างๆ ทั้งในประเทศไทย อินโดนีเซีย พม่า อินเดีย แต่หลังจากมีการแบ่งเส้นแดนระหว่างประเทศต่างๆ ชัดเจนขึ้นทำให้ชาวเลต้องปักหลักตั้งถิ่นฐานในแต่ละประเทศ

กลุ่มชาติพันธุ์ชาวเล ทั้งสามกลุ่มคือ มอแกน มอแกลน และอูรักลาไวย์ แม้ว่าจะมีภาษาและวัฒนธรรมคล้ายคลึงกัน แต่หากพิจารณาในรายละเอียด จะพบความแตกต่างที่ทำให้คนภายนอกสังเกตเห็นได้หลายประการ อาทิ ด้านภาษา แม้

จัดอยู่ในตระกูลออสโตรนีเซียนเช่นเดียวกัน แต่กลุ่มอูรักลาไวย์มีภาษาที่แตกต่างกับกลุ่มอื่นค่อนข้างมาก ในขณะที่ภาษาของมอแกนและมอแกลนมีส่วนคล้ายคลึงกัน มีคำศัพท์ที่เหมือนกันเป็นส่วนใหญ่ และสามารถสื่อสารกันพอรู้เรื่อง รูปแบบเรือดั้งเดิมของมอแกน มอแกลน และอูรักลาไวย์ ก็แตกต่างกัน และพิธีกรรมก็แตกต่างกัน มอแกลนและอูรักลาไวย์ตั้งหลักแหล่งถิ่นฐานค่อนข้างถาวร และมีการปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตไปค่อนข้างมาก จนในปัจจุบันมักถูกเรียกขานว่า “ไทยใหม่” มอแกน หรือยิปซีทะเล เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่อาศัยอยู่ในเรือและใช้ชีวิตแบบเรียบง่ายกับท้องทะเลมาเป็นเวลาหลายชั่วอายุคน

ปัจจุบันกลุ่มชาติพันธุ์นี้สามารถแบ่งออกเป็น ๓ กลุ่ม^[27] คือ

๑. มอแกน ปัจจุบันอาศัยอยู่ที่ หมู่เกาะสุรินทร์ เกาะพระทอง จ.พังงา และเกาะเหลา เกาะพยาม จ.ระนอง

๒. มอแกลน ที่อพยพตนเองมาตั้งถิ่นฐานบนพื้นราบ (ซึ่งมอแกนเรียกว่า “ออลัง ตามัม”) ปัจจุบันชนกลุ่มนี้จะอาศัยอยู่ในบริเวณพื้นที่บ้านหินลาด ต.ท้ายเหมือง จ.พังงา และบางส่วนก็อยู่ที่ บ้านทุ่งหว้า อ.ตะกั่วป่า จ.พังงา

๓. อูรักลาไวย์ ซึ่งมีวิถีชีวิตคล้ายคลึงกับกลุ่มมอแกน และกลุ่มมอแกลน แต่จะมีวัฒนธรรมด้านรากภาษาที่แตกต่างกันพบได้ที่ชุมชนหาดราไวย์ ชุมชนสะปำ จ.ภูเก็ต และชุมชนบ้านสังก้าอู๋ จ.กระบี่

ปัจจุบันชุมชนชาวเลอาศัยใน ๕ จังหวัดอันดามัน คือ ระนอง พังงา ภูเก็ต กระบี่ และสตูล จำนวน ๔๑ ชุมชน มีประชากรจำนวน ๑๗,๔๘๕ คน พื้นที่ทำกินของชาวเล คือทะเล ทั้งชายฝั่งทะเล หาดทราย หาดหิน แนวปะการัง และป่าซึ่งเป็นป่าชายเลน ป่าชายหาด ป่าดงดิบ การดำรงชีวิตแบบดั้งเดิม อยู่กับท้องทะเลเป็นส่วนใหญ่ ส่งผลให้กลุ่มชาติพันธุ์ชาวเลไม่ค่อยได้ติดต่อและสัมพันธ์กับชีวิตในสังคมเมืองมากนัก จึงทำให้เกิดปัญหาถูกเบียดขับจากการพัฒนา

[27]สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๓

ตลอดช่วงเวลาที่ผ่านมา ชาวเลต้องประสบปัญหาซึ่งมีลักษณะคล้ายคลึงกับกลุ่มชาติพันธุ์ชายขอบอีกหลายกลุ่ม คือ การไร้รัฐและการถูกปฏิเสธสิทธิขั้นพื้นฐาน การขาดความมั่นคงในที่อยู่อาศัย การถูกกีดกันออกจากสิทธิในการใช้และเข้าถึงทรัพยากรธรรมชาติ การถูกผลักเข้าสู่กิจกรรมที่ผิดกฎหมายและการทำงานที่เสี่ยงอันตราย การเข้าถึงและการได้รับบริการรักษาพยาบาล การขาดความมั่นใจและภูมิใจในวิถีวัฒนธรรมดั้งเดิม และการถูกดูแคลนจากบุคคลที่ไม่เข้าใจในวิถีวัฒนธรรมแบบ “ชาวเล” ฯลฯ ปัญหาที่ชาวเลประสบอยู่ในปัจจุบันมีหลายด้านในแต่ละพื้นที่มีรายละเอียดและความเข้มข้นของปัญหาแตกต่างกันไป ซึ่งปัญหาในภาพรวมเกิดจากการพัฒนาการท่องเที่ยวและการประกาศเขตอนุรักษ์ของรัฐส่งผลกระทบต่อที่ทำกินดั้งเดิมของชาวเล จากข้อมูลสำรวจพบว่า มีชุมชนชาวเลที่ไม่มี ความมั่นคงในที่ดิน ๒๕ แห่ง มีพื้นที่สุสานและพื้นที่ประกอบพิธีกรรมถูกรุกราน ๑๕ แห่ง

การตั้งถิ่นฐานของชาวเลในภูเก็ต

ภูเก็ตเป็นเกาะขนาดใหญ่ที่สุดในประเทศไทย มีเกาะบริวาร ๓๒ เกาะ ส่วนกว้างสุด ๒๑.๓ ก.ม. ส่วนยาว ๔๘.๗ ก.ม. ส่วนทะเลก็อุดมสมบูรณ์ไปด้วยสัตว์น้ำและแร่ธาตุ เคยส่งไข่มุกไปขายยุโรปและเป็นชุมทางเดินเรือของยุโรป อินเดีย จีน และหมู่เกาะชวามานาน ส่วนแผ่นดินเกาะใหญ่มีเทือกเขาทอดยาวแนวเหนือใต้ ยอดสูงสุด ๔๒๙ เมตร จึงเป็นแนวกำบังลมและฝนทำให้ภูเก็ตปลอดภัยจากลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้ สภาพภูมิประเทศส่วนใหญ่เป็นที่ราบสูงหรือภูเขาาราวร้อยละ ๗๐ ที่เหลือร้อยละ ๓๐ เป็นที่ราบที่ลุ่มเชิงเขาและชายฝั่งทะเลอยู่บริเวณตอนกลางและตะวันออกของเกาะ โดยพื้นที่ชายฝั่งตะวันออกมีสภาพเป็นหาดโคลนและป่าชายเลน ด้านตะวันตกเป็นหาดทรายที่สวยงาม และบริเวณที่ราบเชิงเขามีการตั้งถิ่นฐานของชุมชนหลักๆ ที่สำคัญหลายแห่งของเมืองภูเก็ต

พลเมืองดั้งเดิมที่เกิดขึ้นพร้อมๆ กับความเป็นภูเก็ตคือชาวไทยใหม่ (ชื่อเรียกทางราชการของชาวน้ำหรือชาวเล) และยังประกอบด้วยชุมชนหลายเชื้อชาติหลาย

ภาษาที่เดินทางแสวงโชคและด้วยการค้าทางทะเลมารวมกันที่เกาะภูเก็ต เช่น ชาวอินเดีย ชาวจีน สำหรับชาวเลได้อพยพเข้ามาอาศัยมากขึ้นจนสามารถครอบครองที่ดินภูเก็ตได้มากกว่าชาติพันธุ์อื่น และเนื่องจากภูเก็ตมีการเติบโตทางเศรษฐกิจสูง มีธุรกิจการท่องเที่ยวและธุรกิจการค้าอย่างต่อเนื่อง ปัจจุบันเกาะภูเก็ตจึงมีประชากรแฝงจากจังหวัดอื่นๆ และจากต่างชาติในลักษณะนักท่องเที่ยวและลูกจ้างแรงงานเป็นจำนวนมาก

ชุมชนชาวเลในพื้นที่ศึกษาจังหวัดภูเก็ตนี้เป็นชุมชน^[28] ที่อพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานและอาศัยอยู่มาช้านาน มีทั้งกลุ่มอุรักลาไวย์และกลุ่มมอแกน ข้อมูลอีกแหล่งหนึ่งระบุว่า อพยพมาจากประเทศอินโดนีเซีย ประมาณ ๒๐๐ กว่าปี แรกเข้ามาอาศัยอยู่บริเวณเกาะเฮ และย้ายมาอาศัยอยู่บริเวณชายหาดแห่งหนึ่งในจังหวัดภูเก็ตเมื่อประมาณ ๑๐๐ กว่าปีที่ผ่านมา^[29] แต่ก็มีงานวิจัยชาวเลในจังหวัดภูเก็ตฯ อีกฉบับหนึ่งรายงานว่ายังมีชาวเลอีกส่วนหนึ่งซึ่งเป็นส่วนน้อยอพยพมาจากหมู่เกาะในเขตประเทศพม่า

ทั้งนี้พบหลักฐานที่ยืนยันการตั้งถิ่นฐานมาแต่ดั้งเดิมของชาวเล เช่น จากข้อมูลทะเบียนบ้านเลขที่ ๓๘ หมู่ที่ ๒ ต.ราไวย์ ปรากฏข้อมูลนางเปลื้อง เกิดเมื่อปี พ.ศ.๒๔๔๕ อีกทั้งบริเวณชุมชนที่ศึกษายังมีวัดสว่างอารมณ์ ซึ่งสร้างมานานกว่า ๑๐๐ ปี และมีการสร้างโรงเรียนวัดสว่างอารมณ์ไว้ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๔๕๖ และชาวเลสมาชิกในชุมชนที่ศึกษาวิจัยหลายคน เช่น นายถวิล นายสน ซึ่งอายุกว่า ๘๐ ปีก็เคยเรียนที่นี่ นอกจากนี้ยังมีโบสถ์คริสต์นิกายโปรเตสแตนต์ซึ่งก่อตั้งโดยนักบวชชาวออสเตรเลียสองสามีภรรยาชื่อเดวิดและโดลิน โอแกน มาเผยแพร่ศาสนาตาม

^[28] ข้อมูลจากงานวิจัยชาวเลในจังหวัดภูเก็ตฯ ปี ๒๕๓๖ ระบุว่า ชาวเลราไวย์ มี ๒ กลุ่ม คือ ๑) กลุ่มไทยใหม่หรืออุรักลาไวย์ เชื่อว่าบรรพบุรุษของตนเองอพยพมาจากหมู่เกาะแถบประเทศมาเลเซีย แล้วแยกย้ายกันขึ้นอาศัยตามเกาะต่างๆ คือเกาะเฮ เกาะบอน แหลมกา ต่อมาเกิดใช้ทรัพย์สินระบาด จึงย้ายมาอยู่ที่หาดราไวย์สมัยรุ่นปู่ (ประมาณ ๑๐๐-๑๕๐ ปี) ๒) กลุ่มสิงห์ หรือ มาซิง หรือ มอแกน เล่าว่าบรรพบุรุษดั้งเดิมของพวกเขาอาศัยอยู่ที่บริเวณหมู่เกาะในเขตประเทศพม่า อันได้แก่ เกาะพริด เกาะสอง อพยพผ่านมาทางปากจก บางสัก (เขตจังหวัดพังงา) มาตั้งบ้านเรือนอยู่ที่หาดราไวย์ ประมาณ ๔๐ กว่าปีมาแล้ว มีจำนวน ๑๐ กว่าครัวเรือน

^[29] อ้างอิงจากเอกสารรายงานผลการตรวจสอบการละเมิดสิทธิมนุษยชน โดย คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ (รายงานผลการตรวจสอบที่ ๔๗๐/๒๕๕๐)

ชุมชนต่างๆ ที่เป็นมอแกนและอูรักลาไวย์ตั้งแต่ราวปี พ.ศ.๒๕๐๐ จนสามารถพูดภาษาอูรักลาไวย์ได้ และได้สร้างโบสถ์ในปี พ.ศ.๒๕๔๒ ด้วย

ก่อนสงครามโลก ชาวบ้านเดินทางไปมาระหว่างหาดราไวย์กับเกาะเฮ เกาะบอน และเกาะราชา เพื่อไปปลูกข้าวไร่และทำสวน มีชาวบ้านบางส่วนอยู่ที่นั่นอย่างถาวรจนเป็นชุมชนใหญ่เพราะมีอาหารอุดมสมบูรณ์มาก ช่วงหนึ่งมีอิทธิพลระบาดของโรคตายจำนวนมากจึงย้ายกลับไปอยู่เกาะสิเหร่และหาดราไวย์ ช่วงสงครามโลก ชาวเลลำบากมากเพราะออกทะเลไม่ได้ เมื่อเครื่องบินบินผ่านมากก็ต้องวิ่งหนีเข้าป่าไปอาศัยอยู่ชั่วคราวบริเวณแหลมกา แล้วย้ายต่อไปที่บริเวณคลองหลาวโอน โดยจะหลบภัยอยู่เป็นระยะ เมื่อปลอดภัยก็จะกลับมาพักอาศัยอยู่ที่เดิม จนกระทั่งสงครามยุติ สมัยก่อนชาวเลจะพูดภาษาไทยไม่ได้ ไม่คุ้นเคยกับทางราชการ เมื่อเจ้าหน้าที่ใส่ชุดสีกาก็มาก็มักจะวิ่งหนี

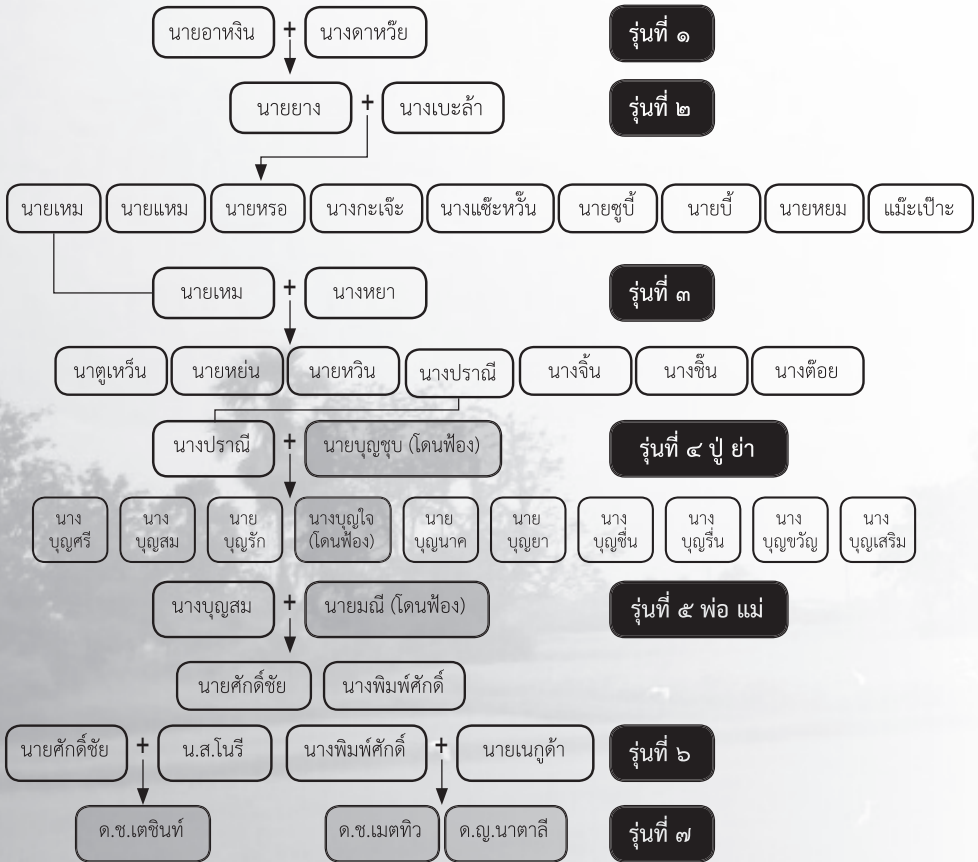
ปัจจุบันชาวเลในภูเก็ตมีถิ่นฐานบ้านเรือนอาศัยอยู่เป็นชุมชน เช่น ชุมชนสะพาน ชุมชนหินลูกเดียว ชุมชนแหลมหลา ชุมชนสิเหร่ และชุมชนราไวย์ เป็นต้น ข้อมูลนายถวิล หาดทรายทอง กลุ่มอูรักลาไวย์ที่ชุมชนหาดราไวย์ อายุกว่า ๘๐ ปี เล่าว่าตนเองเกิดที่นี่ พ่อแม่ปู่ย่าตายายก็เกิดที่นี่ ปู่ของนายถวิลเป็นหัวหน้าเผ่า (ครูหมอโต๊ะอาหิง) และมีหลุมฝังศพของหัวหน้าเผ่าและภรรยาฝังที่ป่าช้าด้วย

ภาพที่ ๖ • หัวหน้าเผ่า (โต๊ะอาหิง-นั่งกลาง) เสียชีวิตตอนอายุ ๑๐๕ ปี ถ้า
ยังอยู่ก็จะมีอายุ ๑๔๑ ปี (ในปี ๒๕๕๕)

ผังตระกูลในชุมชนราไวย์

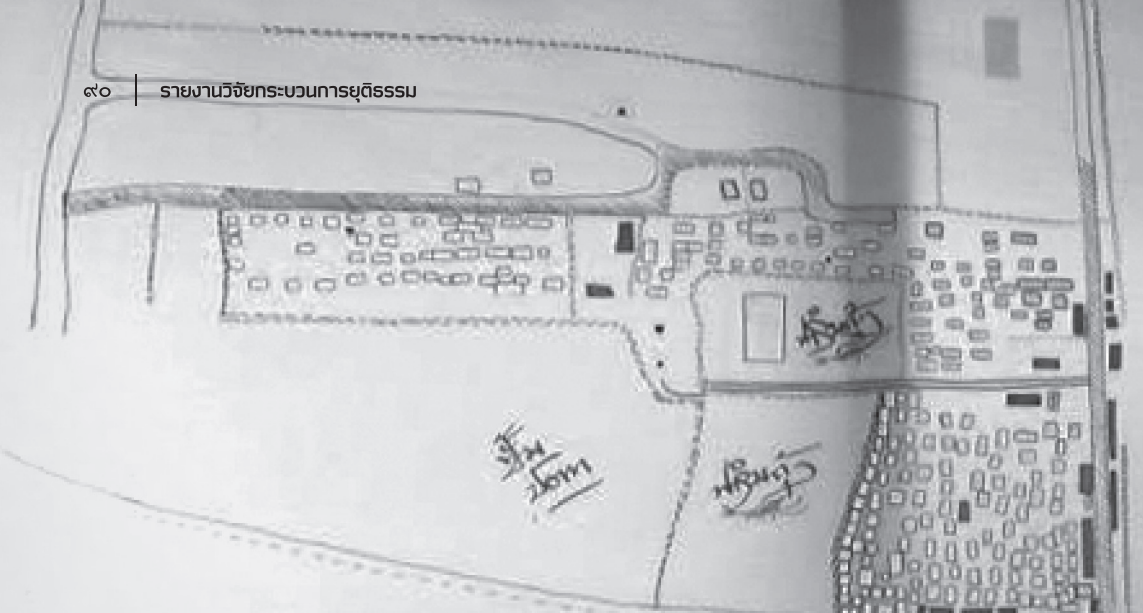
ภาพที่ ๗ • ตัวอย่างสาแหรกตระกูลในชุมชนราไวย์

ภาพที่ ๘ • แผนที่ทางอากาศ ปี พ.ศ.๒๕๔๘

จากภาพที่ ๗ ตัวอย่างสาแหรกตระกูลหนึ่งในชุมชนชาวเลเราไว้อย่างชัดเจน แสดงให้เห็นการโยงใยย้อนกลับไปได้ถึง ๗ ชั่วอายุคน ยืนยันให้เห็นว่าชุมชนได้อยู่สืบต่อกันมานานนับร้อยปี และภาพที่ ๘ แสดงชุมชนชาวเลเมื่อสิบปีที่แล้ว

ปัจจุบันชาวเลบริเวณชายหาดที่ศึกษาอยู่ในเขตอำเภอเมือง ตั้งถิ่นฐานอยู่รวมกันลักษณะเป็นชุมชนในพื้นที่ราว ๑๙ ไร่เศษ มีประชากร ๒๔๔ หลังคาเรือน จำนวนประชากรรวม ๒,๐๖๓ คน ในจำนวนนั้นเป็นเด็กประมาณ ๔๐๐-๕๐๐ คน

ภาพที่ ๙ • แผนผังชุมชนชาวเลราไวย์

วิถีชีวิตชาวเล

สมัยเริ่มแรกที่ชาวเลเข้ามาตั้งถิ่นฐานในพื้นที่ชุมชนเดิมเป็นป่าทั้งหมด มีต้นไม้ใหญ่และสัตว์ต่างๆ เช่น เสือ กระเจิง ฯลฯ ชาวบ้านได้ถางป่าขยายพื้นที่ออกไปเรื่อยๆ เพื่ออยู่อาศัย การปลูกบ้านในสมัยก่อนปลูกแบบยกพื้นสูง พื้นปูด้วยฟากไม้ไผ่หรือต้นหมาก ฝาบ้านใช้ไม้ไผ่หรือใบมะพร้าว หลังคามุงด้วยจากมะพร้าว ชาวบ้านใช้น้ำจากบ่อน้ำตื้น มีการปลูกต้นมะพร้าว^[30] ซึ่งปัจจุบันยังมีต้นมะพร้าวยืนต้นให้เห็นอยู่บางส่วน ก่อนสงครามโลกครั้งที่สองชาวไทยใหม่เคยทำไร่ข้าวไว้กินบนที่ดอนแถบเกาะบอน เกาะเฮ แหลมพรหมเทพ แหลมกา โดยทำแค่พอกิน ผู้หญิงและคนชราจะอยู่บ้านเลี้ยงลูกหลาน ทำงานบ้าน หาฟืน สานเสื่อทำของยาและทำกระสอบจากเตย หากมีเรือสินค้าผ่านจะนำมะพร้าว ฝักมะรุม กล้วยไปแลกข้าวสารหรือของใช้อื่นๆ

^[30]อ้างอิงจากการศึกษาการส่งเสริมกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน (ชาวเล)ฯ กรณีศึกษาพื้นที่นำร่อง จ.ภูเก็ต, ๒๕๕๒

ชาวบ้านในสมัยนั้นทำไซ ตกปลา เป็นอาชีพหลัก เบ็ดและด้ายตกปลาทำขึ้นใช้เอง เขื่อกก็ใช้ปลาหมึกหรือเหง้าต้นพลับพลึง จะมีเรือกระเชียงและเรือใบที่ทำเอง กระเชียงใบทำจากต้นเตยป่า^[31] ตัวเรือทำจากไม้ทั้งต้น บางคนก็สร้างเรือด้วยไม้ระกำเรียกว่าเรือง่าม การออกเรือหาปลาจะมีความรู้ในเรื่องน้ำเป็นอย่างดี รู้ความสัมพันธ์ระหว่างชนิดปลากับอุณหภูมิน้ำในทะเล รู้จักการดูลมมรสุมล่วงหน้า จากแสงรังสีในบรรยากาศยามพระอาทิตย์ส่องหรือสังเกตจากการลอยของขยະในน้ำทะเลหรือสังเกตจากคลื่นใต้น้ำ

การออกเรือหาปลาซึ่งเป็นอาชีพหลัก ชาวบ้านจะแบ่งเป็นกลุ่มที่ออกกลางวันและกลุ่มที่ออกกลางคืน กลุ่มที่ออกกลางวันจะออกตอนเช้า ส่วนใหญ่จะดำปลาดำหอย ตกปลา ลากเบ็ดราว จนถึงเย็นจึงกลับนำสัตว์น้ำที่จับได้มาขาย ส่วนกลุ่มที่ออกตอนกลางคืนจะนอนในเรือหรือตามชายฝั่ง ส่วนใหญ่จะใช้ไซตกปลา ตกปลาโดยจะออกกู่ไซเดือนละสองสามครั้ง สัตว์น้ำที่ได้ขายให้แม่ค้า

ชาวบ้านมีประเพณีฝังศพ เมื่อตายจะเอาปากไม้ไผ่มาสานรองพื้น ปูทับด้วยเสื่ออีกชั้นด้านในแล้วห่อ จากนั้นเอาไปฝัง เวลามีคนตายจะมีการบอกต่อๆ กัน ชาวบ้านทุกหลังต้องไปหาพินคนละท่อน ห้ามเอาปลายนำหน้า เอามารวมกันแล้วสูมไฟล้อมวงคุยกัน เล่านิทานให้เด็กฟังเป็นการอยู่เป็นเพื่อนผู้ตายหนึ่งคืนจึงเอาศพไปฝัง ตอนฝังจะเอาข้าวของคนตายใส่หลุมไปด้วย จึงไม่เหลือของเก่าๆ ให้ลูกหลานดู กลับมาตอนค่ำจะทำข้าวต้มเลี้ยง ๓ วัน วันที่ ๔ จะทำบุญให้คนตาย สุสานมีทั้งหมด ๓ แห่งอยู่ บริเวณเกาะเฮ บริเวณศาลโตะบาราย และบริเวณหาดมิตรภาพ

^[31] เดิมเคยมีเตยอยู่หนาแน่นบริเวณใกล้พื้นที่ที่เป็นชุมชนด้านทิศตะวันออกในปัจจุบันแต่พื้นที่บางส่วนโดนถมดินและทำบ่อกึ่งไปหมดแล้ว

ภาพที่ ๑๐ • แผนที่แสดงบริเวณที่มีสุสาน บ่อน้ำ และสถานที่ประกอบพิธีกรรม

นอกจากนี้ยังมีหลักฐานที่บ่งบอกความเป็นชุมชนดั้งเดิม คือ มีบ่อน้ำ ๓ บ่อที่ชาวเลใช้ประโยชน์มานาน แต่หลังเกิดเหตุการณ์สึนามิ ได้ถูกถมไป ๑ บ่อ ต่อมาถูกถมอีก ๑ บ่อเมื่อปี พ.ศ.๒๕๕๔ ปัจจุบันเหลือเพียง ๑ บ่อ อีกทั้งยังมีพื้นที่บารายสำหรับประกอบพิธีกรรมซึ่งแต่เดิมอยู่บริเวณเชิงเขา แต่หลังจากมีเอกชนอ้างสิทธิ์ในที่ดินนั้น ชาวเลจึงย้ายที่ประกอบพิธีกรรมมาอยู่ใกล้บริเวณชุมชนและหน้าชายหาด

ในด้านวัฒนธรรมมีการสืบทอดประเพณีพิธีกรรมมาอย่างต่อเนื่องยาวนาน โดยในรอบ ๑ ปี จะมีพิธีกรรมตั้งแต่เดือน ๓ ถึง เดือน ๑๑ เช่น การนอนหาด การไหว้เรือเพื่อสักการะแม่ย่านาง ไหว้ทะเล ไหว้ครุรงเง็ง โต๊ะหมอบ กายหรง พิธีทำความสะอาดสุสาน พิธีอาบน้ำมนต์ พิธีลอยเรือหรือปาจ๊วด พิธีกินข้าวกลางบ้าน ฯลฯ ซึ่งพิธีกรรมเหล่านี้แสดงถึงความเป็นชุมชนที่มีรากฐานทางวัฒนธรรมที่เก่าแก่และสืบทอดมาอย่างยาวนาน

ปัจจุบันมีผู้อยู่อาศัยอยู่ในชุมชนบริเวณชายหาดที่ศึกษา ๒๔๔ ครอบครัว จำนวนประชากรรวม ๒,๐๖๓ คน มีทะเบียนบ้าน ๒๒๖ หลัง โดยเป็นทะเบียนบ้านถาวร ๑๑๗ หลังคาเรือน มีทั้งชาวอูรักลาไวกัยและชาวมอแกน นับถือวิญญาณบรรพบุรุษ ศาสนาคริสต์ และศาสนาพุทธ ในส่วนบัตรประชาชน ได้มีการแก้ไขปัญหาของบัตรประชาชนหลังเกิดเหตุการณ์ภัยพิบัติสึนามิ โดยความร่วมมือของหลายภาคส่วน ปัจจุบันชาวเลในพื้นที่ศึกษาถือบัตรประชาชนเกือบ ๑๐๐ เปอร์เซนต์ ส่วนหนึ่งเกิดจากปัญหาในการเดินทางและย้ายถิ่นฐานรวมถึงการประกอบอาชีพประมงที่มีการเดินทางตลอดเวลา ซึ่งปัญหาเหล่านี้ขึ้นอยู่กับการบริหารราชการของแต่ละจังหวัดและแต่ละท้องถิ่น จึงทำให้ยังมีประชากรตกหล่นอยู่บ้างเป็นจำนวนพอสมควร

สภาพบ้านเรือนในชุมชนมีสภาพทรุดโทรม แออัด มีเพียง ๑๐% ของจำนวนบ้านเรือนทั้งหมดในชุมชนที่มีห้องสุขา ชาวบ้านส่วนใหญ่จึงใช้สถานที่ริมทะเลเป็นที่ขับถ่าย

ภาพที่ ๑๑ • บริเวณสถานที่ซั้บถ่ายริมทะเลของชาวเล

ปัจจุบันชาวเลในพื้นที่ศึกษามีอาชีพหลักคือ หาปลา หาหอย รับจ้างทั่วไป และอาชีพอิสระ เช่น งามเหล็กในทะเลไปขาย โดยประกอบอาชีพทำประมงราว ร้อยละ ๖๐ รับจ้างร้อยละ ๒๐ ทำงานบริการเป็นแม่บ้านร้อยละ ๑๐ และเป็นเจ้าของกิจการธุรกิจในชุมชนท้องถิ่นร้อยละ ๑๐ มีรายได้เฉลี่ยประมาณครอบครัวละ ๗,๐๐๐ บาทต่อเดือน แต่มีรายจ่ายค่อนข้างสูงไปตามกระแสบริโภคนิยมของสังคมที่มากกับการท่องเที่ยวและมาตรฐานการครองชีพของภูเก็ตซึ่งค่อนข้างสูง การศึกษาคพบว่าชุมชนมีหนี้สินนอกระบบรวมทั้งสิ้นประมาณ ๓,๗๓๐,๐๐๐ บาท ซึ่งต้องจ่ายคืนเป็นรายวันในอัตราดอกเบี้ยที่สูงร้อยละ ๓๐-๖๐ ต่อเดือน สาเหตุที่ชาวเลต้องกู้หนี้สินนอกระบบเนื่องจากรายได้ไม่แน่นอน ในหน้ามรสุมออกทะเลไม่ได้ และในพื้นที่หลบมรสุมก็มีประกาศเขตอนุรักษ์หวงห้ามของรัฐเพิ่มขึ้นจำนวนมาก ทำให้ต้องออกทะเลไกลและดำน้ำลึก ซึ่งอันตรายต่อสุขภาพและเสียน้ำมันเรือสูงขึ้น ทั้งนี้ในชุมชนได้มีความพยายามรวมกลุ่มออมทรัพย์เพื่อแก้ไขปัญหาหนี้สินนอกระบบไปได้ส่วนใหญ่แล้ว

ด้านการศึกษา ชาวเลในพื้นที่ศึกษา ส่วนใหญ่ได้รับการศึกษาระดับประถม มีจำนวนถึง ๔๐๐ คน ระดับมัธยม ๑๕๐ คน และระดับปริญญา ๑๐ คน

สุขภาพอนามัยของชาวเลส่วนใหญ่ไม่ดีนักเนื่องจากชุมชนอยู่อย่างแออัด และมีน้ำขังตลอดปีทำให้มีอาการเจ็บป่วย ที่พบบ่อยในแต่ละปี พบว่าเป็นไข้เลือดออกและไข้มาลาเรีย (เนื่องจากชุมชนมีน้ำขังตลอดทั้งปี) ๒๗ ราย เป็นโรคน้ำหนึบ (จากการดำนํ้าจับปลาในเขตนํ้าลึกเนื่องจากถูกห้ามไม่ให้หากินในเขตนํ้าตื้น) ใน การสำรวจ ๖ เดือนพบว่า มีผู้ป่วย (ไม่ร้ายแรง) ๒ ราย โรคพยาธิ (จะพบมากใน เด็ก) ๓๐ ราย โรคระบบทางเดินอาหาร ๕๐ ราย และโรคชราทั่วไป (ข้อมูลสำรวจ ปี ๒๕๕๕)

๕.๒ ลำดับเหตุการณ์ความขัดแย้ง

- ❖ ชาวเลรุ่นบรรพบุรุษอพยพมาจากหลายแหล่งเข้ามาตั้งถิ่นฐานอยู่อาศัย ทำกินกับทะเลและป่าบนบกสืบต่อกันมาหลายชั่วอายุคน งานวิจัยหลาย แหล่งสรุปได้ว่าชาวเลอยู่ในเกาะภูเก็ตมากกว่า ๓๐๐ ปี
- ❖ ในทะเบียนบ้านของชาวเล เลขที่ ๓๘ ต.ราไวย์ พบว่า นางเปลื้อง เกิด เมื่อปี พ.ศ.๒๔๔๕ ซึ่งหากมีอายุถึงปัจจุบัน จะมีอายุถึง ๑๒๐ ปี
- ❖ ปี พ.ศ.๒๔๕๖ ตั้งโรงเรียนวัดสว่างอารมณ์ ปี พ.ศ.๒๔๘๐ ทางราชการ ได้สนับสนุนงบประมาณก่อสร้างอาคารเรียน ๑ หลัง ต่อมาทรุดโทรม ในปี พ.ศ.๒๔๙๗ ประชาชนได้รวบรวมเงินสร้างอาคารเรียน และใช้อยู่ ในปัจจุบัน
- ❖ ปี พ.ศ.๒๕๐๒ หลักฐานนิติทัศน์ที่ในหลวงเสด็จพระราชดำเนินเยี่ยมเยียน ราษฎรชุมชนชาวเลหาดราไวย์ ซึ่งมีบ้านชาวเลอาศัยอยู่ประมาณ ๔๐ ครัวเรือน
- ❖ ปี พ.ศ.๒๕๐๘ นาย ท. ได้ออกเอกสารสิทธิโฉนดที่ดินแปลงหนึ่ง โดย อาศัยหลักฐานแบบแจ้งการครอบครองที่ดิน (ส.ค.๑) ซึ่งได้แจ้งครอบ ครองไว้เมื่อปี พ.ศ.๒๔๙๘ สภาพที่ดินเป็นสวน ได้มาโดยซื้อเมื่อปี ๒๔๗๗ (๒๑ ปีก่อนแจ้งการครอบครอง)

- ❖ ปี พ.ศ.๒๕๑๔ นาย ห. นำที่ดินแปลงหนึ่งมาออกเอกสารสิทธิโฉนด (ที่ดินแปลงนี้เดิมเป็นของนาง ลล. ซึ่งในช่วงที่ราชการให้แจ้งครองครอง ที่ดินก็ได้ไปขอออก สค.๑ จำนวน ๔ ไร่ หลังจากนั้นนาง ลล. ได้นำที่ดิน ออกเป็น น.ส.๓ เนื้อที่ กว่า ๗ ไร่ ต่อมาเมื่อปี ๒๕๐๘ ได้จดทะเบียน แบ่งขายที่ดินเนื้อที่ ๒ ไร่เศษ ตาม น.ส.๓ ให้นาย ห. ซึ่งเป็นคนจาก ภายนอกที่เข้ามาตั้งร้านค้าขายข้าวสาร ขายกาแฟ) หลังจากนั้นมอบ ที่ดินให้บุตรชาย คือ นาย อ. ราวปี ๒๕๓๖ นาย อ. นำโฉนดไปจำหน่าย กับธนาคารและผิดสัญญาชำระเงินโดยยึดที่ดินขายทอดตลาด ท้ายสุด ที่ดินตกไปอยู่ในมือของนาย ป. และนาง ป. ผู้เป็นโจทก์ร่วมกันฟ้องขับ ไล่ชาวเลซึ่งเป็นกลุ่มอุรุกรลาไว้อยู่มาเก่าแก่จำนวน ๘ รายออกจาก ที่ดิน
- ❖ มิถุนายน พ.ศ.๒๕๒๐ จ.ภูเก็ต ได้รับอนุญาตจากกรมป่าไม้ให้ใช้พื้นที่ ป่าสงวนแห่งชาติป่าเลนคลองบางชีเหล้า-คลองท่าจีน จ.ภูเก็ต เนื้อที่ ๕๐ ไร่ เพื่อให้ชาวบ้านหรือชาวเลอยู่อาศัยตามการเสนอขอใช้ที่ดินของ จังหวัดภูเก็ต
- ❖ ราวปี พ.ศ.๒๕๓๐ สมัยนายกรัฐมนตรี พล.อ.ชาติชาย ชุณหะวัณ เริ่ม สนับสนุนนโยบายการท่องเที่ยวทำให้ที่ดินหาดราไวย์แพงขึ้น จนมีคน เก็งกำไรที่ดินของชาวเลราไวย์
- ❖ ปี พ.ศ.๒๕๓๖ ได้มีการเสนอโครงการให้ชาวเลราไวย์ย้ายถิ่นฐานไปอยู่ ที่อื่น (คลองท่าจีน) ชาวเลได้มีการคัดค้านถึงกรณีดังกล่าว และหัวหน้า ชุมชนได้ระดมชาวบ้านไปประท้วงที่บ้านผู้ใหญ่บ้านสมัยนั้นจึงทำให้ เหตุการณ์สงบไป
- ❖ ๒๖ ธันวาคม พ.ศ.๒๕๔๗ เกิดเหตุการณ์สึนามิ น้ำทะเลขึ้นสูงทำให้ชาว ของในบ้านเสียหาย เรือและอุปกรณ์ประมงเสียหายเป็นจำนวนมาก มี หลายองค์กรเข้ามาให้ความช่วยเหลือชาวเล
- ❖ ปี พ.ศ.๒๕๔๘ หลังเหตุการณ์สึนามิ เกิดปัญหาการไล่รื้อชุมชน ๑๙ แห่ง ใน จ.ภูเก็ต จึงเกิดการรวมตัวเป็นเครือข่ายสิทธิคนจนพัฒนาภูเก็ต และ

มีการยื่นหนังสือร้องเรียนถึงผู้ว่าราชการจังหวัดภูเก็ตและนายกรัฐมนตรียุติให้แก้ปัญหาเรื่องที่ดินคนจนใน จ.ภูเก็ต ซึ่งรวมถึงปัญหาที่ดินชุมชนชาวเล ๕ แห่งใน จ.ภูเก็ตด้วย

- ❖ ปี พ.ศ.๒๕๔๘ รัฐบาล (โดยสำนักนายกรัฐมนตรี) ตั้งคณะอนุกรรมการแก้ปัญหาที่ดินในพื้นที่ธรณีพิบัติ ๖ จังหวัดอันดามัน โดยมีพลเอกสุรินทร์ พิกุลทอง เป็นประธานอนุกรรมการฯ
- ❖ ตุลาคม พ.ศ.๒๕๔๘ มีการขยายการก่อสร้างทางหลวงผ่านพื้นที่ชุมชนกระทบบ้านเรือนของชาวเล ๑๐ หลังคาเรือน ซึ่งจะต้องถูกรื้อย้ายประธานอนุกรรมการแก้ไขปัญหาที่ดินฯ (พล.อ. สุรินทร์ พิกุลทอง) ได้ลงพื้นที่ดูข้อเท็จจริง และมีความเห็นว่า เป็นชุมชนเก่าแก่ดั้งเดิม ไม่ควรรื้อย้าย จึงได้ทำหนังสือถึงกระทรวงคมนาคม ขอให้เร่งรัดโครงการก่อสร้างดังกล่าว ระยะต่อมา เส้นทางถนนจึงเบี่ยงออกจากกลุ่มบ้านเรือนทั้ง ๑๐ หลังดังกล่าว
- ❖ ปี พ.ศ.๒๕๔๘ ชาวเลชุมชนราไวย์ ได้ส่งเอกสารร้องเรียนต่อคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ (กสม.) เพื่อขอให้แก้ปัญหาที่ดินและการปลูกสร้างกำแพงกันทางน้ำไหล ทำให้น้ำเน่าเสีย ซึ่งคณะกรรมการสิทธิฯ ได้มอบหมายให้คณะอนุกรรมการสิทธิในทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง^[32] เป็นผู้ดำเนินการ
- ❖ ปี พ.ศ.๒๕๔๘ เอกชนผู้อ้างสิทธิ์พยายามนำก้อนหินขนาดใหญ่มาปิดทางเข้าออกกระหว่างที่จอดเรือ (บริเวณชายหาด) กับชุมชน ทำให้ชาวเลรวมตัวกันประท้วงไม่ยอมให้เอกชนปิดทางเข้าออก โดยมีผู้แทนผู้ว่าราชการจังหวัดภูเก็ตเป็นคนกลางในการแก้ปัญหา

^[32] ต่อมาได้มีการควมรวมกับคณะอนุกรรมการสิทธิในทรัพยากรน้ำและแร่ แล้วใช้ชื่อว่า คณะอนุกรรมการสิทธิในทรัพยากรน้ำ ชายฝั่ง และแร่ คณะตรวจสอบได้มีการควมรวมกับคณะอนุกรรมการด้านพลังงานและอุตสาหกรรม แล้วใช้ชื่อว่า คณะอนุกรรมการสิทธิในทรัพยากรน้ำ ชายฝั่ง แร่ และสิ่งแวดล้อม

- ❖ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๔๙ อนุกรรมการสิทธิในทรัพยากรน้ำ ชายฝั่ง แร่ และสิ่งแวดล้อม ลงพื้นที่ตรวจสอบข้อเท็จจริง และธันวาคม พ.ศ.๒๕๔๙ มีการประชุมระหว่างตัวแทนชาวบ้านและตัวแทนพนักงานที่ดินจังหวัดสรุปปัญหาของชุมชนว่า มีความแออัด ห้องสุขาไม่เพียงพอต้องขับถ่ายชายทะเล ช่างชุมชนด้านตะวันออกผู้อ้างเป็นเจ้าของที่ดินสร้างกำแพงกั้นขวางคลองทำให้น้ำขังเน่าเสียในชุมชน ต้นมะพร้าวยืนต้นตายกว่า ๒๐ ต้น ล้มใส่บ้านชาวบ้านไปแล้ว ๙ หลังคาเรือน ชุมชนยื่นหนังสือ ๓ ครั้ง ขอให้ อบต. สนับสนุนวัสดุอุปกรณ์มาซ่อมบ้านซึ่งได้รับการช่วยเหลือแล้ว แต่ต้นมะพร้าวที่เหลือ อบต. ไม่สามารถจัดการได้เนื่องจากเจ้าของที่ดินไม่อนุญาต
- ❖ ปี พ.ศ.๒๕๕๐ คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ มีมติตามความเห็นอนุกรรมการสิทธิในทรัพยากรน้ำ ชายฝั่ง แร่ และสิ่งแวดล้อมว่า จากการตรวจสอบภาพถ่ายทางอากาศของกรมแผนที่ทหาร ตั้งแต่ปี พ.ศ.๒๕๑๙ พ.ศ.๒๕๓๘ และ พ.ศ.๒๕๔๕ ประกอบกับหลักฐานคำชี้แจงของโรงเรียนวัดสว่างอารมณ์ว่ามีทะเบียนนักเรียน เมื่อ พ.ศ.๒๕๓๕ และมีนักเรียนจากชุมชนไทยใหม่เข้าเรียนที่โรงเรียนวัดสว่างอารมณ์เมื่อ พ.ศ. ๒๕๘๒ เป็นต้นมา ดังนั้นชาวชุมชนไทยใหม่จึงอยู่ในบริเวณดังกล่าวต่อเนื่องมาโดยตลอด ย่อมแสดงให้เห็นว่าเจ้าของที่ดินดังกล่าวแจ้งสิทธิครอบครอง และต่อมาได้มีการออกเอกสารสิทธิ์ทับที่ดินที่ชุมชนไทยใหม่อาศัยอยู่มาก่อน จึงเป็นการออกเอกสารสิทธิ์โดยมิชอบ และมีข้อเสนอต่อกรมที่ดิน จังหวัดภูเก็ต และองค์การบริหารส่วนตำบลราไวย์ โดยให้กรมที่ดินตรวจสอบและเพิกถอนเอกสารสิทธิ์ของบุคคลที่ออกทับที่ดินของชุมชนไทยใหม่ราไวย์ และให้ออกเอกสารสิทธิ์ในที่ดินให้แก่ชุมชนชาวไทยใหม่ราไวย์ ให้จังหวัดภูเก็ตกำกับดูแลให้ชุมชนไทยใหม่ที่ภูเก็ตได้รับสิทธิขั้นพื้นฐานในการใช้น้ำและไฟฟ้า และให้ อบต. รื้อกำแพงด้านทิศตะวันออกเพื่อสามารถระบายน้ำออกจากชุมชนได้ตามปกติ ปัจจุบันก็ยังไม่มีความคืบหน้าใดๆ

- ❖ ปี พ.ศ.๒๕๕๐ เอกชนผู้อ้างสิทธิให้ชาวเล ๒ ราย (นาย ม. และ นาย อ.) ลงนามด้วยหัวแม่มือเซ็นสัญญาเช่าที่ดินเพื่ออยู่อาศัยเป็นเวลา ๑ ปี และมีการต่อสัญญาในปี ๒๕๕๑ อีก ๑ ปี สาเหตุที่ยอมลงนามด้วยหัวแม่มือเนื่องจากไม่เข้าใจข้อความในสัญญา ถูกขู่บังคับว่า ถ้าไม่ยอมเซ็นสัญญาจะนำรถแบ็คโฮมารื้อถอนบ้านให้หมด ประกอบกับพี่น้องของเอกชนผู้อ้างสิทธิเป็นผู้มีความรู้และมีอิทธิพลในพื้นที่ ทำให้ชาวบ้านเกิดความกลัว
- ❖ ต่อมาเมื่อปี พ.ศ.๒๕๕๒ เอกชนผู้อ้างสิทธิในที่ดินได้ฟ้องขับไล่ชาวเล ชุมชนไทยใหม่หาดราไวย์ จำนวน ๑๐ ราย ออกจากที่ดินและเรียกค่าเสียหาย ประกอบด้วย นาย พ. นาย บ. นางสาว จ. นาย ณ. นาย น. นาง ส. นางสาว ช. นาย สน. นาย ม. และนาย อ. (รายที่ ๑-๘ โจทก์คนเดียวกัน และรายที่ ๙-๑๐ โจทก์คนเดียวกัน)
- ❖ ๑๓ ต.ค. พ.ศ.๒๕๕๓ คณะอนุกรรมการตรวจสอบการออกหนังสือแสดงสิทธิในที่ดินบริเวณชุมชนชาวเล ๓ ชุมชนในภูเก็ต มีมติโดยสรุปให้สำนักแก้ไขปัญหาบุกรุกที่ดินของรัฐ สำนักงานปลัดกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เพื่อขอความอนุเคราะห์อ่านแปลภาพถ่ายทางอากาศในพื้นที่ชุมชนชาวเล มอบหมายให้กรมที่ดินหรือเจ้าพนักงานที่ดินจังหวัดภูเก็ต นำสารบบภาพถ่ายทางอากาศตรวจสอบตามลำดับเหตุการณ์ก่อนหลัง มอบหมายให้กรมพัฒนาที่ดินตรวจสอบข้อมูลภาพถ่ายทางอากาศตั้งแต่ปีเริ่มต้นจนถึงปีปัจจุบัน มอบหมายให้เครือข่ายชุมชนฯ รวบรวมข้อมูลประวัติของชุมชน อำเภอเมืองภูเก็ตและเจ้าพนักงานที่ดินภูเก็ตสรุปข้อมูลการเข้าอยู่อาศัยของราษฎรในพื้นที่ ฯลฯ รวมทั้งรัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี นายสาทิตย์ วงศ์หนองเตย ได้ลงพื้นที่ตรวจสอบข้อเท็จจริงด้วย
- ❖ ปี พ.ศ.๒๕๕๓ สถาบันวิจัยสังคม จุฬาฯ มีข้อเสนอแนวคิดเขตสังคมและวัฒนธรรมพิเศษกลุ่มชาติพันธุ์ชาวเล จากผลการศึกษาพบว่า ชาวเลเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ดั้งเดิมในพื้นที่อันดามัน กำลังเผชิญกับปัญหาวิกฤต

ด้านสังคมและวัฒนธรรม ไม่มีความรู้ด้านกฎหมาย มักถูกเอาเปรียบ และถูกฉ้อโกงเสมอ ดังนั้นชาวเลจึงเป็นกลุ่มประชากรที่สังคมจะต้องปกป้องคุ้มครองให้สามารถเข้าถึงสิทธิต่างๆ จึงเสนอให้สร้างเขตสังคมและวัฒนธรรมพิเศษของชาวเลเพื่อคุ้มครองทั้งที่อยู่อาศัย ที่ทำกิน ดั้งเดิม การฟื้นฟูประเพณีวัฒนธรรม และคุณภาพชีวิต ทั้งนี้ให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตที่สืบทอดกันมายาวนาน และหลีกเลี่ยงการอพยพโยกย้ายชุมชนออกจากพื้นที่เกาะและชายฝั่ง

- ❖ เมื่อวันที่ ๒ มิถุนายน พ.ศ.๒๕๕๓ รัฐบาลสมัยนายกรัฐมนตรี นายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ ได้มีมติคณะรัฐมนตรี เห็นชอบหลักการแนวนโยบายในการฟื้นฟูวิถีชีวิตชาวเลตามแนวทางจัดทำพื้นที่วัฒนธรรมพิเศษชาวเล และมอบหมายให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องนำแผนไปปฏิบัติ ประกอบด้วย การสร้างความมั่นคงด้านที่อยู่อาศัย การให้ชาวเลสามารถประกอบอาชีพประมงหาทรัพยากรตามเกาะต่างๆ ได้ โดยผ่อนปรนพิเศษในการใช้อุปกรณ์ดั้งเดิมของกลุ่มชาวเล รวมถึงการสนับสนุนงบประมาณในการฟื้นฟูวิถีชีวิตและวัฒนธรรม แต่ก็ยังไม่มีความคืบหน้ามากนัก
- ❖ ช่วงปี พ.ศ.๒๕๕๔ ข้อมูลจากสำนักงานธนารักษ์ จ.ภูเก็ต ที่ได้กำหนดราคาที่ดินทั่วทั้งจังหวัดระหว่างเดือนมกราคม ๒๕๕๑ ถึงเดือนธันวาคม ๒๕๕๔ พบว่า มีราคาประเมินเพิ่มสูงขึ้นกว่า ๑๐๐-๒๐๐% โดยเฉพาะพื้นที่ ต.ราไวย์ ราคาที่ดินเฉลี่ยไร่ละ ๕,๕๐๐,๐๐๐ บาท หรือเพิ่มขึ้นจากเดิม ๑๗๘% ทำให้การแก้ปัญหาที่ดินทำได้ยากขึ้น (ข้อมูลจากสำนักงานปฏิรูป ปี ๒๕๕๔)
- ❖ ๒๐ ตุลาคม พ.ศ.๒๕๕๔ เอกชนผู้อ้างสิทธิ์ทำการถมบ่อน้ำสาธารณะของชาวเล ๑ บ่อ ซึ่งทำให้ชาวเลรวมตัวกันประท้วงที่ทำการอำเภอ เกิดการโกล่เกลี่ย หน่วยงานที่เกี่ยวข้องรับปากจะแก้ไขปัญหาโดยจัดหาน้ำประปามาทดแทนให้

- ❖ มีนาคม พ.ศ.๒๕๕๕ ศาลชั้นต้นมีคำพิพากษาให้ชาวเล ๒ ราย (รายที่ ๙ และ ๑๐) ทำการรื้อถอน ขนย้ายทรัพย์สิน และบริวารออกไปจากที่ดินของเอกชนดังกล่าว ขณะนี้อยู่ในขั้นตอนการอุทธรณ์ และคาดว่าจะถูกทยอยฟ้องทั้งชุมชน

๕.๓ ตัวอย่างการฟ้องคดี (จำเลยรายที่ ๙ และ ๑๐)

- ❖ ผู้ฟ้อง : โจทก์ที่ ๑ นาย ส., โจทก์ที่ ๒ นาย ท.
- ❖ ผู้ถูกฟ้อง : จำเลยที่ ๑ นาย ม., จำเลยที่ ๒ นาย อ.
- ❖ โจทก์ฟ้อง ความว่า ๑ ม.ค.๕๑ โจทก์ที่ ๑ ทำสัญญาให้เช่าที่ดิน แก่จำเลยทั้งสองระยะเวลา ๑ ปี โดยจำเลยที่ ๑ ปลูกบ้านพักอาศัยเลขที่ xxx จำเลยที่ ๒ ปลูกบ้านพักอาศัยเลขที่ yyy
  - ๑ ม.ค. ๕๐ ทำสัญญาเช่าที่ดิน ๑ ปี (ไม่เคยเสียค่าเช่า)
  - ๑ ม.ค. ๕๑ ทำสัญญาเช่าที่ดินต่ออีก ๑ ปี เมื่อหมดสัญญา ขอเช่าไม่มีกำหนดเวลา
  - ๒๖ พ.ค. ๕๒ แบ่งโฉนดเป็น ๖ แปลง
  - ๒๐ เม.ย. ๕๔ โจทก์ทำหนังสือแจ้งให้จำเลยรื้อถอนขนย้ายทรัพย์สิน และบริวารออกจากที่ดิน แต่จำเลยเพิกเฉย – ต้องชดใช้ค่าเสียหายเป็นค่าเช่าเดือนละ ๑,๐๐๐ บาท ๓ เดือน เป็นเงิน ๓,๐๐๐ บาท
- ❖ สำนวนให้การต่อสู้คดี
  - ปี ๒๕๒๐ : จำเลยที่ ๑ ปลูกบ้านพักอาศัยในที่ดินพิพาท จำเลย ๒ เข้ามาพักอาศัยต่อจากนาย ฉ. บิดาของภรรยา จำเลยทั้งสองครอบครองทำประโยชน์ในที่ดินพิพาทโดยสงบเปิดเผย แสดงเจตนาเป็นเจ้าของหลายสิบปี โจทก์ไม่มีอำนาจฟ้อง
  - คำโต้แย้ง : สัญญาเช่าตามฟ้องไม่ชอบ เพราะจำเลยไม่เข้าใจข้อความในสัญญา โจทก์ไม่เคยเก็บค่าเช่า และไม่เคยบอกให้ออกจากที่ดิน ค่าเสียหายจริงไม่เกิน ๕๐๐ บาท ขอให้ยกฟ้อง

❖ ศาลพิเคราะห์

- ข้อเท็จจริงนำสืบไม่ได้แย้งกัน
- โจทก์ทั้งสองเป็นเจ้าของกรรมสิทธิ์ในโฉนดที่ดิน (ต่อมาแยกเป็น ๖ แปลง)
- ประเด็นวินิจฉัย : โจทก์มีอำนาจฟ้องหรือไม่ นำสืบนาย ท. (พี่น้องของโจทก์ทั้งสอง) : สิ่งปลูกสร้างก่อสร้างขึ้นภายหลังทำสัญญาเช่าจำเลยที่ ๑ นำสืบว่า ปี พ.ศ.๒๕๒๖ เข้ามาปลูกบ้านในที่ดินพิพาท ต่อมาได้บ้านเลขที่ xxx (มีทะเบียนบ้านเป็นหลักฐาน) จำเลยที่ ๒ นำสืบว่า เดิมบ้านที่ปลูกในที่ดินพิพาท มีนาย ฉ. เป็นผู้ปลูกและพักอาศัย ต่อมาปี พ.ศ.๒๕๒๔ จำเลยเข้ามาพักอาศัยบ้านเลขที่ yyy (มีสำเนาสูติบัตรลูกและทะเบียนบ้านเป็นหลักฐาน)
- จำเลยไม่เข้าใจข้อความในสัญญาและต่อสู้อุปครองปรกษ (มีสิทธิหรือไม่ที่ครอบครองปี พ.ศ.๒๕๒๔ และ พ.ศ.๒๕๒๖)

❖ ศาลวินิจฉัย

- จำเลยไม่ได้นำสืบพยานบุคคลอื่นที่รับรู้การครอบครองทั้งที่สภาพที่ดินมีลักษณะเป็นชุมชน
- พยานเอกสาร : ทะเบียนบ้านและสูติบัตร ไม่ใช่พยานหลักฐานอันน่าเชื่อถือและมีน้ำหนักในการรับรองการครอบครองที่ดิน และไม่ได้นำสืบพยานหลักฐานอื่นมาสนับสนุนความเป็นมาของเลขที่บ้าน ในส่วนภาพถ่ายเป็นภาพเก่าแต่ไม่ได้แสดงว่าสร้างมาหลายสิบปีแล้ว
- โดยสรุป : พยานหลักฐานขาดความน่าเชื่อถือ ไม่มีน้ำหนักว่าครอบครองที่ดินตั้งแต่ปี พ.ศ.๒๕๒๔ และ พ.ศ.๒๕๒๖ จนถึงปัจจุบัน สรุปกรรมสิทธิ์เป็นของโจทก์ เมื่อบอกกล่าวให้จำเลยรื้อถอนสิ่งปลูกสร้างออกจากที่ดินแล้วเพิกเฉย จึงละเมิดต่อโจทก์ทั้งสอง โจทก์จึงมีอำนาจฟ้อง
- ความเสียหาย ๑,๐๐๐ บาท/เดือน นับแต่บอกกล่าว (๒๐ เม.ย.๕๔) และนับไปจนกว่าจะรื้อถอนทรัพย์สินและบริวารออกจากที่ดิน

- ❖ พินาศพิพาท
  - ให้จำเลยทั้งสองรื้อถอนบ้าน พร้อมขนย้ายทรัพย์สินและบริวารออกจากที่ดิน
  - ชดใช้ค่าเสียหายก่อนฟ้องคนละ ๓,๐๐๐ บาทแก่โจทก์ และอีก ๑,๐๐๐ บาท/เดือน จนกว่าจะขนย้ายทรัพย์สินและบริวารออกจากที่ดิน และใช้ค่าทนายแก่โจทก์ ๕,๐๐๐ บาท
- ❖ เมื่อวันที่ ๑๘ พฤษภาคม พ.ศ.๒๕๕๕ ได้มีตัวแทนชาวเลชุมชนราไวย์ เข้ายื่นหนังสือต่อผู้ตรวจการแผ่นดิน รัฐมนตรีว่าการกระทรวงวัฒนธรรม ผ่านปลัดกระทรวงวัฒนธรรม เพื่อขอให้เร่งรัดดำเนินการช่วยเหลือชาวเลราไวย์ในกรณีปัญหาที่ดินและแก้ปัญหาตามที่รัฐบาลมีนโยบายในการฟื้นฟูวิถีชีวิตชาวเล รวมทั้งยื่นหนังสือต่อผู้บริหารสถานีโทรทัศน์ไทยพีบีเอสขอให้ช่วยนำเสนอเผยแพร่ข่าวสารของชาวเล เพื่อให้ผู้มีอำนาจหน้าที่ ผู้เกี่ยวข้อง และสังคมได้เข้าใจ นำไปสู่การหาทางออกในการแก้ปัญหาของชุมชนราไวย์และชาติพันธุ์ชาวเลต่อไป

๕.๕ การวิเคราะห์ประเด็นความไม่เป็นธรรม

จากการศึกษารวบรวมข้อมูลงานวิจัยต่างๆ เกี่ยวกับชาวเลในภาคใต้และชาวเลในพื้นที่ศึกษาของจังหวัดภูเก็ต การศึกษาภาพถ่ายทางอากาศ รวมทั้งการลงพื้นที่พูดคุยกับชาวชุมชน พบว่ามีประเด็นที่จะต้องวิเคราะห์เพื่อคลี่คลายปัญหาของชุมชนที่ไม่ได้รับความเป็นธรรมในคดีที่ดินจากการดำเนินงานของรัฐและกระบวนการยุติธรรม ดังนี้

๑. ชุมชนมีสิทธิในการครอบครองและใช้ประโยชน์ที่ดินที่พิพาทหรือไม่
 ประเด็นที่ตั้งไว้นี้ จึงต้องศึกษาก่อนว่าชุมชนดังกล่าวมีความเป็นชุมชนมาก่อนเกิดกรณีพิพาทที่ดินหรือไม่

จากการศึกษาประวัติความเป็นมาในอดีตพบว่าเกาะภูเก็ตประกอบด้วยชุมชนหลายเชื้อชาติ ภาษา มาพบกันบนเกาะภูเก็ต ด้วยการแสวงโชคและด้วยการค้าทางทะเล ผสมกลมกลืนกันจนเกิดเป็นสายเลือดใหม่ ชาวภูเก็ตในยุคต่อๆมา

ไปเมื่อกว่า ๑๐๐ ปีก่อนจึงมีชนชาติปะปนกันอยู่หลายเผ่าพันธุ์ โดยเฉพาะกลุ่มชาวเลซึ่งเป็นกลุ่มแรกๆ ที่มาตั้งถิ่นฐานอยู่ที่ภูเก็ต ทำให้ภูเก็ตมีชนบทรรมนิยมประเพณีต่างๆ ที่หลากหลาย ทั้งการแต่งงาน การเกิด การตาย การแต่งกาย และการก่อสร้างบ้านเรือนที่อาศัยๆ อันมีรูปแบบผสมผสานกันระหว่างวัฒนธรรมและศิลปกรรมหลายเชื้อชาติอย่างซับซ้อน และสืบทอดมาจนถึงปัจจุบันนี้

พัฒนาการของชาวเลในปัจจุบันจึงเกิดขึ้นมาพร้อมๆ กับความเป็นภูเก็ต โดยยืนยันจากข้อมูลที่ชาวตะวันตกเดินทางเข้ามาและพบเห็นกลุ่มคนเหล่านี้และเรียกกลุ่มคนเหล่านี้ว่า ชาวน้ำ และสอดคล้องกับแนวคิดของชาวเลในปัจจุบัน ต่อเรื่องการไม่ยึดเอาทรัพย์สินมาสะสมเป็นสมบัติส่วนตัว การเดินทางร่อนเร่ไปตามท้องทะเลรอบๆ เกาะแก่งต่างๆ แต่ก็มีร่องรอยซึ่งแสดงให้เห็นถึงสภาพที่อยู่ที่เป็นจริงในอดีต

ภาพที่ ๑๒ ● พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนินเยี่ยมราษฎรที่หาดราไวย์

สำหรับชุมชนในพื้นที่ศึกษา มีหลักฐานเก่าแก่ที่ยืนยันความเป็นชุมชนดั้งเดิมว่ามีชาวอุรุกรักลาไวย้อยู่มาก่อน เช่น หลักฐานทะเบียนบ้านที่ระบุปีเกิดชาวเล พ.ศ. ๒๔๔๕ บัตรประชาชนปี พ.ศ. ๒๔๗๗ และ พ.ศ. ๒๔๗๙ หลุมฝังศพของหัวหน้าเผ่าป่าช้า ต้นมะพร้าวเก่าแก่ วัดสว่างอารมณ์ และโรงเรียนวัดสว่างอารมณ์ซึ่งสร้างมาตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๔๕๖ หลักฐานอื่น เช่น ศาลโตะบาราย บ่อน้ำ และสุสาน รวในปี พ.ศ. ๒๔๘๕ กลุ่มมอแกนอพยพเข้ามาอยู่และต่อมาชาวเลทั้งสองกลุ่มก็แต่งงานกันและอยู่ร่วมกันตลอดมา นอกจากนี้ยังมีหลักฐานพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนินทรงเยี่ยมราษฎรที่หาดราไวย์^[33] ในเดือนมีนาคม พ.ศ. ๒๕๐๒ และแผนที่ภาพถ่ายทางอากาศ ยืนยันว่าประชาชนในพื้นที่ศึกษาได้ตั้งถิ่นฐานอยู่มาดั้งเดิมนานกว่า ๑๐๐ ปี ประชาชนที่อยู่อาศัยร่วมกันมาเก่าแก่ยาวนานที่นี้จึงเป็นพลเมืองไทย อยู่อาศัยร่วมกับแบบชุมชน และสมควรจะต้องมีสิทธิชุมชนตามที่กฎหมายรัฐธรรมนูญบัญญัติ

แต่ด้วยสภาพของเมืองภูเก็ตที่ได้รับการส่งเสริมสนับสนุนการพัฒนาจนเป็นเมืองท่องเที่ยวชั้นนำของโลกในปัจจุบัน^[34] ตั้งแต่ต้นปี พ.ศ. ๒๕๓๐ เป็นต้นมา ทำให้ที่ดินและทรัพยากรการท่องเที่ยวเช่นหาดทราย ชายทะเล เกาะแก่ง ปะการัง ตลอดจนภูเขา น้ำตก ป่าชายเลนมีมูลค่าและราคาเพิ่มสูงขึ้นอย่างรวดเร็ว ดึงดูดนักลงทุนทั้งในประเทศและต่างประเทศให้เข้ามาซื้อครอบครองเป็นเจ้าของทรัพย์สินเพื่อทำธุรกิจ จึงเกิดการแก่งแย่งการครอบครองเป็นเจ้าของทรัพยากรเหล่านี้กับชุมชนที่ครอบครองอยู่เดิมอย่างรุนแรง และโดยที่รัฐขาดการวางแผนการใช้ที่ดินและการ

^[33]อ้างอิงจากประมวลพระราชกรณียกิจพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว พุทธศักราช ๒๔๘๘ - ๒๕๑๐ (เล่ม ๒ พุทธศักราช ๒๕๔๘ - ๒๕๐๒)

^[34]รายได้หลักของจังหวัดภูเก็ตมาจากธุรกิจการท่องเที่ยว ซึ่งขยายตัวเพิ่มขึ้นทุกปี รองลงมาเป็นรายได้จากการค้าส่งและการค้าปลีก การเกษตร ซึ่งได้แก่ การประมง การปลูกยางพารา มะพร้าว สับปะรด นอกจากนี้ยังมีรายได้จากการบริการทางด้านการคมนาคมและขนส่งและอุตสาหกรรม ซึ่งมีรายได้เฉลี่ยต่อหัวต่อปี ๒๓๑,๑๘๖ บาท โดยรายได้เฉลี่ยต่อหัวต่อปีสูงเป็นลำดับที่ ๑ ของภาค และลำดับที่ ๖ ของประเทศ (ข้อมูลสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ รายงานในปี ๒๕๔๕)

วางผังเมืองที่เหมาะสม การบังคับใช้กฎหมายที่มีประสิทธิภาพและเป็นธรรม ตลอดจนการคุ้มครองชนกลุ่มน้อยที่ยากจน มีการศึกษาน้อย ไม่มีอำนาจต่อรองกับนายทุนและหน่วยงานรัฐ โดยเฉพาะอย่างยิ่งชาวเล จึงถูกบีบถูกจำกัดสิทธิและโอกาสในการครอบครองที่ดินอยู่อาศัย ตลอดจนที่ทำมาทำกินในทะเลก็ถูกรัฐประกาศเป็นเขตอนุรักษ์ห้ามเข้าไปทำประมงเป็นการจำกัดที่ทำมาหากินให้เหลือน้อยลง อันนำไปสู่ปัญหาที่เกิดขึ้นอย่างมากมาย กรณีที่รุนแรงคือถูกบุคคลภายนอกที่เข้ามาอยู่อาศัยในพื้นที่และเคยได้รับแต่งตั้งจากราชการให้ดำรงตำแหน่งผู้นำชุมชนฟ้องขับไล่ชาวบ้านให้ออกจากที่ดินที่เคยอยู่อาศัยมาแต่บรรพบุรุษ จึงต้องศึกษาวิเคราะห์ต่อไปว่าชุมชนมีสิทธิในที่ดินที่เขายู่อาศัยมาแต่เดิมหรือไม่

ประเด็นนี้จะวิเคราะห์ถึงการครอบครอง และการใช้ประโยชน์ทั้งที่ดินเดิม ทั้งที่เป็นของครัวเรือน และที่ดินส่วนรวมที่ชุมชนใช้ร่วมกัน เช่นบ่อน้ำ ทางเดินหาดทราย สุสานบรรพบุรุษ ฯลฯ

การศึกษาพบว่าในช่วงก่อนสงครามโลกครั้งที่สอง ชาวบ้านเดินทางไปมาระหว่างหาดราไวย์กับเกาะเฮ เพื่อไปปลูกข้าวไร่ และทำสวนและมีชาวบ้านบางส่วนอยู่ที่นั่นอย่างถาวรจนเป็นชุมชนใหญ่เพราะมีอาหารอุดมสมบูรณ์มาก มีช่วงหนึ่งที่มีโรคหิวอดระบาดคนตายมากจึงย้ายกลับไปอยู่เกาะสิเหร่และหาดราไวย์ตามเดิม ช่วงสงครามโลกชาวเลลำบากมาก เพราะออกทะเลไม่ได้ เมื่อเครื่องบินบินผ่านมาก็ต้องวิ่งหนีเข้าป่าไปอาศัยอยู่ชั่วคราวบริเวณแหลมกา แล้วย้ายต่อไปที่บริเวณคลองหลาวโอน หลังสงครามยุติก็ได้ย้ายกลับมา สมัยก่อนพูดภาษาไทยไม่ได้ ไม่คุ้นเคยกับทางราชการ เมื่อเจ้าหน้าที่ใส่ชุดสีก็มักจะมีวงหนี อย่างไรก็ตามดีหลังสงครามโลกครั้งที่ ๒ ได้ตั้งถิ่นฐานของชุมชนมาอย่างต่อเนื่อง จากการศึกษาหลักฐานข้อมูลภาพถ่ายทางอากาศในปี พ.ศ.๒๕๑๐ มีชุมชนอยู่แล้ว และยังคงอยู่มาอย่างต่อเนื่องโดยมิได้โยกย้ายไปไหนดังที่ปรากฏหลักฐานที่ตั้งชุมชนในภาพถ่ายดาวเทียมปี พ.ศ.๒๕๔๓, ๒๕๑๐, ๒๕๑๙, ๒๕๓๒, ๒๕๔๓, ๒๕๔๕, ๒๕๔๘, ๒๕๕๒ และปี พ.ศ.๒๕๕๓

ภาพที่ ๑๓ • แผนที่ทางอากาศ
ปี พ.ศ.๒๕๑๐

ภาพที่ ๑๔ • แผนที่ทางอากาศ
ปี พ.ศ.๒๕๕๓

นอกจากนั้นจากการวิเคราะห์ผู้นำและสาเหตุตระกูลของคนในชุมชนพบว่า สามารถโยกย้ายย้อนกลับไปได้ถึง ๗ ชั่วอายุคน ซึ่งหลายคนยังมีหลุมฝังศพอยู่ที่สุสาน ยิ่งแสดงยืนยันให้เห็นว่าชุมชนได้อยู่สืบต่อกันมานานนับร้อยปีจริง

ตารางที่ ๖ • ลำดับผู้นำชุมชนชาวเลราไว๋ ตั้งแต่ปี พ.ศ.๒๓๘๙-๒๕๕๕

ลำดับ	หัวหน้าเผ่า	ครูหมอ ^[35]
๑	นายอาหังง์ ตรงบุตร	นายอาหังง์ ตรงบุตร
๒	นายแหม หาดทรายทอง	นายแหม หาดทรายทอง
๓	นายแอ้ว หาดทรายทอง	นายหรอ หาดทรายทอง
๔	นายป็น หาดทรายทอง	นายมะจิม บางจาก
๕	นายหังมึม ดำรงเกษตร	นายหริ พองสายทาน
๖		นายมะจิม บางจาก
๗		นายหริ พองสายทาน
๘		นายชรุญ หาดทรายทอง

^[35]หมายเหตุ : ครูหมอเป็นหัวหน้าผู้ประกอบพิธีกรรมต่างๆ ของชาวเล

นอกจากนั้นยังมีหลักฐานการใช้ที่ดินทำกิน เช่นต้นมะพร้าวอายุเกือบร้อยปีและยังมีอยู่ให้เห็นในปัจจุบัน รวมทั้งชายหาดซึ่งเป็นที่จอดเรือของชาวเลที่ใช้หากินในทะเล และจากหลักฐานวิถีทัศน์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนินทรงเยี่ยมราษฎรที่หาดราไวย์ ในปี พ.ศ.๒๕๐๒ แสดงให้เห็นบ้านเรือนของชาวเลประมาณ ๔๐ หลังคาเรือน ปลูกอยู่ใกล้เคียงกัน และมีสภาพเก่าแก่ แสดงให้เห็นถึงความเป็นชุมชนที่มีอยู่มานานก่อนที่จะมีผู้อ้างสิทธิ์แจ้งครอบครอง (ส.ค.๑) ว่า สภาพที่ดินนั้นเป็นสวนมะพร้าว เมื่อปี พ.ศ.๒๕๔๗ ยิ่งกว่านั้นยังมีหลักฐานอื่นประกอบที่สำคัญ เช่นทะเบียนนักเรียนของชาวเลในชุมชนที่ศึกษาวิจัยหลายคนเช่นนายถวิล และนายสน ซึ่งอายุกว่า ๖๐ ปีก็เคยเรียนที่นี่ มีใบมรณบัตร และยังมีโบสถ์คริสต์ นิกายโปรเตสแตนต์ซึ่งก่อตั้งโดยนักบวชชาวออสเตรเลียสองสามีภรรยาชื่อเดวิดและโดลิน โอเกิน ซึ่งมาเผยแพร่ศาสนาตามชุมชนต่างๆ ที่เป็นมอแกนและอูรักลาไวย์ตั้งแต่วัยปี พ.ศ.๒๕๐๐ จนสามารถพูดภาษาอูรักลาไวย์ได้ และได้สร้างโบสถ์ในปี พ.ศ.๒๕๔๒ ปรากฏอยู่ในทุกวันนี้

ตั้งหลักฐานและเหตุผลดังกล่าวข้างต้นจึงเชื่อได้ว่าชุมชนชาวเลในพื้นที่ศึกษาที่ถูกระบุเป็นชุมชนดั้งเดิมในท้องถิ่น มีวิถีชีวิตอยู่อาศัยและทำมาหากินรวมกันเป็นชุมชน มีผู้นำ มีเสาหลักตระกูลที่สามารถสืบค้นย้อนกลับไปได้ มีสิ่งก่อสร้างวัตถุทั้งหลายที่แสดงถึงความเป็นชุมชน อาทิ วัด โรงเรียน สุสานฝังศพ ชุมชนได้ครอบครองและใช้ประโยชน์ที่ดินที่เป็นกรณีพิพาทติดต่อกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษจวบจนปัจจุบัน

๒. การที่มีบุคคลภายนอกเข้ามาอยู่อาศัยที่หลังแล้วอ้างตนเป็นเจ้าของเอกสารสิทธิ์ที่ดิน (โฉนด) ของชุมชนแล้วฟ้องร้องขับไล่ชาวเลในชุมชนออกจากพื้นที่ที่มีความเป็นธรรมหรือไม่

จากการศึกษาโดยวิธีสัมภาษณ์บุคคลต่างๆ ที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ และผู้อาวุโสอายุกว่า ๘๐ ปี มีข้อมูลที่รับฟังเกี่ยวกับการครอบครองเอกสารสิทธิ์ที่ดินได้ว่า เดิมพื้นที่ชุมชนที่ศึกษามีขอบเขตจากสะพานราไวย์ยาวตามชายฝั่งไปถึงแหลม ระยะทางราว ๒ กิโลเมตร และความกว้างลึกเข้าไปราว ๑ กิโลเมตร มีเฉพาะชาวเลอาศัยอยู่ในชุมชน เมื่อชาวเลจับสัตว์น้ำได้ก็จะนำไปแลกข้าวสารและของใช้ที่ร้าน

คำซึ่งห่างออกไปราว ๕ กิโลเมตรจากชุมชน ต่อมาในราวปี พ.ศ.๒๔๙๕ มีนาย ล. เป็นคนนครศรีธรรมราช มาตั้งบ้านอยู่ระหว่างชุมชนกับร้านค้า เห็นชาวบ้านมา แลกของเป็นประจำ ในราวปี พ.ศ.๒๔๙๗ นาย ล.จึงมาตั้งร้านค้าใกล้ชุมชนโดย มาตั้งบ้านหลังเดียวขนาดเล็กอยู่บริเวณพื้นที่โล่งใกล้หัวสะพานราไวย์ ห่าง ชายทะเลราว ๓๐ เมตร ต่อมานาย ล. ได้เป็นกำนัน และมีลูก ชื่อ นาง ลล. ซึ่งใน ช่วงที่ราชการให้แจ้งครอบครองที่ดินก็ได้ไปขอออก สค.๑ จำนวน ๔ ไร่ และในปี พ.ศ.๒๕๐๕ นาง ลล. ได้เข้ามาอยู่อาศัยในชุมชน หลังจากนั้นนาง ลล. ได้นำที่ดิน ออกเป็น น.ส.๓ เนื้อที่ กว่า ๗ ไร่ ต่อมาเมื่อปี พ.ศ.๒๕๐๘ ได้จดทะเบียนแบ่งขาย ที่ดินเนื้อที่ ๒ ไร่เศษ ตาม น.ส.๓ ให้นาย ห. ซึ่งเป็นคนจากภายนอกที่เข้ามาตั้งร้าน คำขายข้าวสาร ขายกาแฟเมื่อปี พ.ศ.๒๕๐๒ และต่อมาราวปี ๒๕๑๔ นาย ห.นำ ที่ดินมาออก โฉนด หลังจากนั้นมอบที่ดินให้บุตรชาย คือ นาย อ. ราวปี พ.ศ.๒๕๓๖ นาย อ. ก็นำโฉนดไปจำนองกับธนาคารและผิดสัญญาชำระเงินโดยยึดที่ดินขาย ทอดตลาด ท้ายสุดที่ดินตกไปอยู่ในมือของนาย ป. และนาง ป. ผู้เป็นโจทก์ร่วมกัน ฟ้องขับไล่ชาวเลซึ่งเป็นกลุ่มอุรกลาไว้อยู่มาเก่าแก่จำนวน ๘ คนออกจากที่ดิน สำหรับโจทก์ฟ้องขับไล่ที่ดินชาวเลอีกกลุ่มหนึ่งชื่อนาย ส. และนาย ท. ได้ที่ ดินมาจากแหล่งเดียวกันคือนาย ล.ซึ่งเป็นอดีตกำนัน เพราะนาง ลล. ลูกนาย ล. มีน้องสาวชื่อนาง จ.ซึ่งแต่งงานกับนาย ทท. และมีลูกชื่อนาย จร. ซึ่งเป็นผู้มีอิทธิพล ในท้องถิ่น นาย ส.และนาย ท.ผู้เป็นโจทก์ฟ้องขับไล่ชาวบ้านเป็นพี่น้องกันและได้ที่ ดินมาจากนาย ย. ผู้เป็นพ่อซึ่งเป็นคนฉวยที่ไปขอใช้นามสกุลของนาย ทท. และ ในราวปี พ.ศ.๒๕๐๘ ได้ร่วมมือกับนาย ล. ซึ่งเป็นกำนันในสมัยนั้นแจ้งครอบครอง ที่ดิน และนำมาสู่การออกโฉนดที่ดินในเวลาต่อมา

ญาติพี่น้องนาย ล.อดีตกำนันยังครอบครองที่ดินในชุมชนอีกหลายไร่รวมทั้ง นาย จร. เองก็มีที่ดินอยู่ในชุมชนราว ๑๐ ไร่ และเป็นผู้คัดค้านมิให้ชาวเลสร้างส้วม และต่อน้ำประปาและไฟฟ้าเข้าบ้าน กลุ่มคนเหล่านี้รอดูผลการฟ้องร้องขับไล่ชาว บ้านและหากขณะอาจจะมีการฟ้องร้องขับไล่ชาวเลตามมาอีกหลายคดี

กล่าวโดยสรุป คนภายนอกเริ่มเข้ามาอาศัยอยู่ใกล้ชุมชนราวปี พ.ศ. ๒๔๙๕ หรือประมาณ ๖๐ ปีที่ผ่านมา และอาศัยที่มีการศึกษา สามารถติดต่อกับญาติ

กับข้าราชการได้แต่ชาวเลพูดภาษาไทยไม่ได้ คนนอกจึงได้รับเลือกให้เป็นผู้นำชุมชนเรื่อยมาทั้งกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และช่วงที่ราชการประกาศให้แจ้งการครองครองที่ดิน ก็ได้แจ้งครอบครองที่ดินและท้ายสุดก็นำไปออกเอกสารสิทธิ์ (โฉนด) ล้ำเข้าไปในที่ของชาวบ้านในชุมชน และฟ้องร้องดำเนินคดีทางศาลเพื่อขับไล่ชาวเลในชุมชนให้ออกจากที่ดิน ปัจจุบันมีการฟ้อง ๒ คดี ทั้งนี้ในปัจจุบันมีลูกหลานและคนนอกที่มาซื้อที่ดินต่อเพียงไม่กี่รายเท่านั้นที่เข้ามาอยู่ในชุมชน

คดีที่ ๑

ชาวเลถูกฟ้องเป็นจำเลย ๗ คน ฟ้องเพิ่มภายหลังอีก ๑ คน รวมเป็น ๘ คน ผู้ฟ้อง นาย ป. และนาง ป. เป็นโจทก์ฟ้องขับไล่ เรียกค่าเสียหายคดีแพ่ง โฉนดที่ดินเลขที่ xxx ออกเมื่อ พุทธศักราช พ.ศ.๒๕๑๔ จำนวน ๒ ไร่ ๓๗ ตารางวา คดีอยู่ระหว่างการพิจารณาของศาลชั้นต้น

คดีที่ ๒

ชาวเลถูกฟ้องเป็นจำเลย ๒ คน โดยผู้ฟ้องนาย ส. โจทก์ที่ ๑ และนาย ท. โจทก์ที่ ๒ ศาลสั่งรวมพิจารณา ส่วนผู้ถูกฟ้อง จำเลยที่ ๑ นาย ม. และ จำเลยที่ ๒ นาย อ.

คดีนี้โจทก์ฟ้องได้ความว่า ๑ ม.ค.๕๑ โจทก์ที่ ๑ ทำสัญญาให้เช่าที่ดิน แก่จำเลยทั้งสองระยะเวลา ๑ ปี โดยจำเลยที่ ๑ ปลุกบ้านพักอาศัยเลขที่ xxx จำเลยที่ ๒ ปลุกบ้านพักอาศัยเลขที่ yyy วันที่ ๑ ม.ค. ๕๐ ทำสัญญาเช่าที่ดิน ๑ ปี วันที่ ๑ ม.ค. ๕๑ ทำสัญญาเช่าที่ดินต่ออีก ๑ ปี เมื่อหมดสัญญา ขอเช่าไม่มีกำหนดเวลา ต่อมาวันที่ ๒๖ พ.ค. ๕๒ ได้มีการแบ่งโฉนดเป็น ๖ แปลง และวันที่ ๒๐ เม.ย. ๕๔ โจทก์ทำหนังสือแจ้งให้จำเลยรื้อถอนขนย้ายทรัพย์สินและบริวารออกจากที่ดิน แต่จำเลยเพิกเฉย ต้องชดใช้ค่าเสียหายเป็นค่าเช่าเดือนละ ๑,๐๐๐ บาท ๓ เดือน เป็นเงิน ๓,๐๐๐ บาท

จำเลยต่อสู้ว่า จำเลยที่ ๑ ปลุกบ้านพักอาศัยในที่ดินพิพาท ในปี พ.ศ.๒๕๒๐ จำเลยที่ ๒ เข้ามาพักอาศัยต่อบิตาของภรรยา จำเลยทั้งสองครอบครองทำ

ประโยชน์ในที่ดินพิพาทโดยสงบเปิดเผย แสดงเจตนาเป็นเจ้าของหลายสิบปี โจทก์ไม่มีอำนาจฟ้อง และได้แย้งว่าสัญญาเช่าตามฟ้องไม่ชอบ เพราะจำเลยไม่เข้าใจข้อความในสัญญา โจทก์ไม่เคยเก็บค่าเช่า และไม่เคยบอกให้ออกจากที่ดิน ค่าเสียหายจริงไม่เกิน ๕๐๐ บาท ขอให้ยกฟ้อง

ศาลพิเคราะห์ว่าข้อเท็จจริงนำสืบไม่ได้แย้งกัน โจทก์ทั้งสองเป็นเจ้าของกรรมสิทธิ์ในโฉนดที่ดิน (ต่อมาแยกเป็น ๖ แปลง) ประเด็นวินิจฉัย : โจทก์มีอำนาจฟ้องหรือไม่ นำสืบนาย ส. สิ่งปลูกสร้างก่อสร้างขึ้นภายหลังทำสัญญาเช่า จำเลยที่ ๑ นำสืบว่า ปี พ.ศ.๒๕๒๖ เข้ามาปลูกบ้านในที่ดินพิพาท ต่อมาได้บ้านเลขที่ xxx (มีทะเบียนบ้านเป็นหลักฐาน) จำเลยที่ ๒ นำสืบว่า เดิมบ้านที่ปลูกในที่ดินพิพาทมีบิดาภรรยาจำเลยที่ ๒ เป็นผู้ปลูกและพักอาศัย ต่อมาปี พ.ศ.๒๕๒๔ จำเลยเข้ามาพักอาศัยบ้านเลขที่ yyy (มีสำเนาสูติบัตรบุตรสาวและทะเบียนบ้านเป็นหลักฐาน)

ประเด็นจำเลยไม่เข้าใจข้อความในสัญญาและต่อสู้อุทธรณ์ประกอบประกัย (มีสิทธิหรือไม่ที่ครอบครองปี ๒๕๒๔ และ ๒๕๒๖) ศาลวินิจฉัยว่า จำเลยไม่ได้นำสืบพยานบุคคลอื่นที่รับรู้การครอบครองทั้งที่สภาพที่ดินมีลักษณะเป็นชุมชน พยานเอกสารได้แก่ทะเบียนบ้านและสูติบัตร ไม่ใช่พยานหลักฐานอันน่าเชื่อถือ และมีน้ำหนักในการรับรองการครอบครองที่ดิน และไม่ได้นำสืบพยานหลักฐานอื่นมาสนับสนุนความเป็นมาของเลขที่บ้าน ในส่วนภาพถ่ายเป็นภาพเก่าแต่ไม่ได้แสดงว่าสร้างมาหลายสิบปีแล้ว โดยสรุป พยานหลักฐานขาดความน่าเชื่อถือไม่มีน้ำหนักว่าครอบครองที่ดินตั้งแต่ปี พ.ศ.๒๕๒๔ และ ๒๕๒๖ จนถึงปัจจุบัน สรุปกรรมสิทธิ์เป็นของโจทก์ เมื่อบอกกล่าวให้จำเลยรื้อถอนสิ่งปลูกสร้างออกจากที่ดินแล้วเพิกเฉย จึงละเมิดต่อโจทก์ทั้งสอง โจทก์จึงมีอำนาจฟ้อง ความเสียหาย ๑,๐๐๐ บาท/เดือน นับแต่บอกกล่าว (๒๐ เม.ย.๕๔) และนับไปจนกว่าจะรื้อถอนทรัพย์สินและบริวารออกจากที่ดิน พิพากษาให้จำเลยทั้งสองรื้อถอนบ้าน พร้อมขนย้ายทรัพย์สินและบริวารออกจากที่ดิน ชดใช้ค่าเสียหายก่อนฟ้องคนละ ๓,๐๐๐ บาทแก่โจทก์และอีก ๑,๐๐๐ บาท/เดือนไปจนกว่าจะขนย้ายทรัพย์สินและบริวารออกจากที่ดิน และใช้ค่าทนายแก่โจทก์ ๕,๐๐๐ บาท

ปัจจุบันจำเลยคดีที่ ๒ อยู่ระหว่างการขออุทธรณ์

ดังนั้น การออกเอกสารโฉนดที่ดินของคนภายนอกทับที่อยู่อาศัยของชุมชน จึงกระทำเป็นกระบวนการ ใช้ความเป็นผู้มีการศึกษา มีความรู้สามารถพูดจาติดต่อกับเจ้าหน้าที่ได้จนได้รับความไว้วางใจจากเจ้าหน้าที่และได้รับเลือกเป็นผู้นำท้องที่ และใช้ออกเอกสารเป็นผู้นำท้องที่ไปอ้างการครอบครองที่ดินและออกเอกสารสิทธิ์ที่ดินโดยที่ชาวเลในชุมชนไม่ได้รับรู้และมิได้ยินยอม จึงเป็นความไม่เป็นธรรมแก่ชาวเลในชุมชน

สำหรับการอ้างว่าชาวบ้านที่ถูกกล่าวหาเป็นจำเลยได้เซ็นต์สัญญาเช่าที่ดินนั้น จากการสัมภาษณ์ชาวบ้านหลายคนให้ข้อมูลตรงกันว่าเพราะมีผู้มีอิทธิพลมาข่มขู่หากไม่ยอมเซ็นต์สัญญาเช่าที่ดินจะนำรถแบคโฮมาดันบ้านเรือนทิ้งและไม่มี การคิดค่าเช่าที่ดินแต่อย่างใดซึ่งเป็นการผิดวิสัยการเช่าอสังหาริมทรัพย์ทั่วไป จึง นำเชื่อได้ว่าผู้มีชื่อในโฉนดเป็นเจ้าของที่ดินไม่ได้เป็นเจ้าของที่ดินจริง แต่ไปกล่าวอ้างขอออกหลักฐานการครอบครองที่ดินและกรรมสิทธิ์ที่ดินที่เป็นของชุมชน

กระบวนการการเข้ามาครอบครองที่ดินของคนภายนอกที่ไม่ใช่ชาวเล ได้อาศัยความเป็นพนักงานเจ้าหน้าที่ของรัฐคือผู้ใหญ่บ้าน มีความรู้ และใช้กฎหมายเป็นเครื่องมือไปออกเอกสารสิทธิ์ในที่ดินที่ชาวเลในชุมชนครอบครองเป็นเจ้าของโดยไม่คำนึงถึงชุมชนที่อาศัยมาแต่ดั้งเดิม รวมทั้งได้อาศัยเหตุการณ์สีนามิทำสัญญาเช่าโดยชาวบ้านที่ไม่รู้หนังสือพิมพ์ลายนิ้วมือลงในสัญญาเช่า และใช้กระบวนการทางการศาลฟ้องขับไล่ จึงเป็นการใช้อำนาจรัฐที่ไม่ถูกต้องและไม่เป็นธรรมกับชุมชนที่ไม่รู้หนังสือ อ่านไม่ออกเขียนไม่ได้ ไม่มีความรู้เกี่ยวกับกรรมสิทธิ์ที่ดิน แต่มีสิทธิชุมชนในการครอบครองและใช้ประโยชน์ที่ดินในชุมชนของตน

ปัจจุบันชาวเลในพื้นที่ศึกษามีอาชีพหลักคือ หาปลา หาหอย รับจ้างทั่วไป และอาชีพอิสระ เช่น งามเหล็กในทะเลไปขาย โดยประกอบอาชีพทำประมงราว ร้อยละ ๖๐ รับจ้างร้อยละ ๒๐ ทำงานบริการเป็นแม่บ้านร้อยละ ๑๐ และเป็นเจ้าของกิจการธุรกิจชุมชนท้องถิ่นร้อยละ ๑๐ มีรายได้เฉลี่ยประมาณครอบครัว ละ ๗,๐๐๐ บาทต่อเดือน แต่มีรายจ่ายค่อนข้างสูงไปตามกระแสและมีหนี้สินค่อนข้างมาก ชีวิตความเป็นอยู่ยากลำบาก และชาวเลส่วนใหญ่ประกอบอาชีพประมง

พื้นบ้าน เมื่อมีการประกาศเขตอุทยานและเขตอนุรักษ์ ทำให้ไม่สามารถทำมาหากินตามเกาะต่างๆ ที่เคยทำมาหากินกันมาแต่ครั้งบรรพบุรุษได้ ต้องออกทะเลไกลออกไปอีก ทำให้เกิดอันตรายจากน้ำหนึบ พื้นที่ทำมาหากินแคบลงเรื่อยๆ แต่ในทางกลับกันบริเวณดังกล่าวกลับมีเรือประมงขนาดใหญ่จำนวนมากสามารถเข้าไปทำประมงได้ จากการทำมาหากินที่ยากขึ้นนี้เองทำให้เกิดหนี้นอกระบบดอกเบี้ยร้อยละ ๒๐-๖๐ ต่อเดือน และยังมีกรณีพิพาทที่ดินและการจัดการปัญหาที่ไม่เป็นธรรมยิ่งส่งผลให้ชาวบ้านได้รับความเดือดร้อนมากยิ่งขึ้น กล่าวคือ ชาวบ้านบางส่วนตกสำรวจไม่มีบัตรประชาชน มีสภาพความเป็นอยู่แบบแออัดทรุดโทรม ขาดแคลนสาธารณูปโภคและเป็นอยู่อย่างไม่ถูกสุขลักษณะ เมื่อมีผู้อ้างในกรรมสิทธิ์ที่ดินที่ชาวบ้านอาศัยอยู่ ทำให้ชาวบ้านไม่สามารถสร้างห้องน้ำหรือสิ่งปลูกสร้างใดๆ ในที่ดินนั้นได้ ส่วนใหญ่ไม่มีห้องน้ำห้องส้วม ใช้วิธีขับถ่ายบริเวณริมทะเล ทำให้ได้รับความลำบากเป็นอย่างยิ่ง นอกจากนี้ยังไม่มีน้ำประปาและไฟฟ้าใช้ ต้องใช้น้ำและไฟฟ้าชั่วคราวของเอกชน โดยใช้ระบบไฟฟ้าแบบพ่วง เหมจ่ายหลังละ ๕๐๐-๑,๐๐๐ บาท ใช้น้ำยูนิตละ ๒๐ บาท อีกทั้งบ่อน้ำกลางบ้านที่ใช่มายาวนานก็ถูกเอกชนถมภายหลังเอกชนอ้างกรรมสิทธิ์ในที่ดินและต้องการให้ชุมชนออกจากที่ดินดังกล่าว

ชาวเลเราไวย่ต้องดำเนินชีวิตท่ามกลางปัญหาสิทธิในเอกสารที่ดิน (ที่ออกโดยมิชอบ) อยู่เหนือสิทธิชุมชนดั้งเดิม ประกอบกับปัญหาจากนโยบายท่องเที่ยวส่งผลให้ชายหาดที่เคยหาหอย กลายเป็นของโรงแรม ทะเลถูกประกาศเขตอนุรักษ์ห้ามเข้าหากินในที่ดั้งเดิม ต้องออกทะเลไกลและดำนํ้าลึกมากขึ้น ทำให้เกิดอันตรายจากน้ำหนึบ ทำมาหากินยากขึ้น ไม่มีเงิน และมีหนี้นอกระบบดอกเบี้ยร้อยละ ๒๐-๖๐ ต่อเดือน

แนวโน้มปัญหา หากกระบวนการยุติธรรมไม่เป็นธรรม

ปัจจุบันชาวชุมชนชาวเลเราไวย่ยังไม่มีความมั่นคงด้านที่อยู่อาศัย และยังไม่สามารถเข้าถึงการบริการขั้นพื้นฐาน คือ น้ำประปาและไฟฟ้าจากรัฐ อีกทั้งยังถูกจับกุมคุมขังในกรณีที่ถูกออกไปจับปลาหากินในที่ถูกอ้างว่าเป็นเขตอุทยาน รวมทั้งถูกฟ้องดำเนินคดีขับไล่ออกจากที่ดิน หากปัญหายังไม่ได้รับการแก้ไขจะทำให้

ชาวเลชุมชนราไวย์ กว่า ๒,๐๐๐ คน ต้องไร้ที่อยู่อาศัยและที่ทำกินเนื่องจากจะถูกทยอยฟ้องขับไล่ออกจากที่ดินทั้งชุมชน

๔.๕ ทางออกของปัญหา

ผลจากการวิจัยครั้งนี้ ได้วิเคราะห์ทางออกเพื่อแก้ไขปัญหาประชาชนที่อยู่อาศัยร่วมกันเป็นชุมชนดั้งเดิมมายาวนานที่ตำบลราไวย์ จังหวัดภูเก็ต ให้ได้รับความเป็นธรรมในคดีที่ดินและการพัฒนาคุณภาพชีวิตดังต่อไปนี้

๑) การตรวจสอบการออกเอกสารแสดงกรรมสิทธิ์ที่ดินที่ไม่เป็นธรรม

ที่ดินเป็นฐานชีวิตและความเป็นชุมชนของชาวเลราไวย์ หลักฐานความเป็นมาและการตั้งถิ่นฐานเป็นชุมชนที่ราไวย์มายาวนานกว่า ๑๐๐ ปีโดยไม่มีเหตุจูงใจให้ต้องแบ่งแยกที่ดินออกไปให้คนอื่นแล้วเช่าที่ดินตัวเองอยู่แทน ทำให้เชื่อได้ว่าการออกเอกสารสิทธิ์โฉนดทับที่ดินชุมชนไม่เป็นธรรม และสงสัยว่าจะออกโดยมิชอบด้วยกฎหมายเนื่องจากไม่ได้รับการยินยอมจากราษฎรที่ครองครองอาศัยในที่ดินผืนนี้มาแต่บรรพบุรุษ

๒) การคุ้มครองสิทธิในการมีที่ทำกินในทะเล

ชุมชนและทะเลเป็นวิถีชีวิตของชาวเล แต่ปัจจุบันทะเลส่วนใหญ่ที่ชาวเลใช้เป็นแหล่งจับสัตว์น้ำถูกประกาศเป็นพื้นที่อนุรักษ์และห้ามเข้าไปจับสัตว์น้ำ จึงต้องเสนอให้มีการเจรจาต่อรองกักับรัฐหรือขอใช้อำนาจศาลปกครองประกาศให้ชาวเลเข้าไปจับสัตว์น้ำในพื้นที่ที่เขาหากินมาดั้งเดิมได้ ทั้งนี้อาจจะต้องมีการเจรจาต่อรองเพื่อปรับเครื่องมือบางอย่างให้เหมาะสมและเอื้อต่อการรักษาแหล่งทรัพยากรเพื่อการท่องเที่ยวด้วย

๓) การช่วยให้ชาวเลเข้าถึงสาธารณูปโภคและบริการของรัฐขั้นพื้นฐาน

ในความเป็นจริงองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นพร้อมที่จะสนับสนุนอยู่แล้ว ทั้งในเรื่องการจัดการต้นมะพร้าวที่ล้ม ไฟฟ้า น้ำประปา การจัดการน้ำขัง ห้องสุขา ฯลฯ แต่ติดขัดที่ผู้อ้างเป็นเจ้าของที่ดินไม่ยอม จึงต้องดำเนินการตามกระบวนการยุติธรรมเพื่อให้ความเป็นธรรมแก่ชาวเลในเรื่องนี้

๔) การเยียวยาชุมชนชาวเล

เนื่องจากชาวเลในชุมชนราไวย์ถูกกระทำอย่างไม่เป็นธรรมมานานจนคุณภาพชีวิตตกต่ำถึงที่สุด เพื่อความเป็นธรรมจึงต้องเยียวยาชุมชนด้วยการสำรวจข้อมูลและร่วมกับชุมชนสนับสนุนการพัฒนาทุกด้านเพื่อให้คุณภาพชีวิตคนในชุมชนดีขึ้น

